

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 30, İstanbul 2023, 284-311

XVIII. YÜZYIL BAYRÂMÎ-MELÂMÎ ŞAİRLERİNDEN LÂ'LİZÂDE ABDÜLBÂKİ EFENDİ'NİN ŞİİRLERİ

Yasin KARAKUŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı (ykarakus78@gmail.com), ORCID: 0000-0003-4446-0650/Assit. Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata University Faculty of Divinity, Department of Islamic History and Arts Department of Turkish Islamic Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 18.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 02.06.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2023

Yayın Sezonu: Bahar/Güz

Atf/Citation

Karakuş, Yasin (2023), "XVIII. Yüzyıl Bayrâmî-Melâmî Şairlerinden Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi'nin Şiirleri", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 30, 284-311.

Karakuş, Yasin (2023), "The Poems Of Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi, One of The 18th Century Bayrâmî-Melâmî Poets", Journal of Ottoman Literature Studies, 30, 284-311.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

XVIII. Yüzyıl Bayrâmî-Melâmî Şairlerinden Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi'nin Şiirleri

Özet

XVIII. yüzyılın âlimlerinden olan Lâ'lizâde Abdülbâki (ö. 1159/1746), Bayrâmî-Melâmî tarikatına mensup mutasavvıf bir şairdir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin ilmiye sınıfından olup devlet kademelerinde çeşitli görevler de almıştır. Bir tarikat mensubu olarak tamamen tasavvufi muhtevada yirmiden fazla eser vermiştir. Bu eserlerin dışında bir mecmua içerisinde gazel nazım şekliyle ve yine tasavvufi anlamlar içeren 34 adet şiiri tespit edilmiştir. Lâ'lizâde Abdülbâki'nin şiirlerinin ana teması tasavvufi aşk olup şiirlerde kullanılan kelime, terkip ve mazmunlar bu çerçevededir. Bu çalışmada La'li-zâde Abdülbâki'nin hayatı ve eserleri kısaca tanıtılmış, söz konusu mecmuada bulunan şiirleri şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Ayrıca şiirlerin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Çalışma ile Lâ'lizâde Abdülbâki'nin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış şiirleri ilim âlemine tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Lâ'lizâde Abdülbâki, Tasavvuf, Gazel.

The Poems Of Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi, One Of The 18th Century Bayrâmî-Melâmî Poets

Abstract

Lâ'lizâde Abdülbâki (d. 1159/1746), one of the ulema of the 18th century, is a sufi poet who belongs to the Bayrami-Melami sect. At the same time, he was from the ilmiye class of the Ottoman Empire and took various positions in the state levels. As a member of a sect, he wrote more than twenty works with a purely mystical content. Apart from these works, 34 poems in ghazal verse form and also containing mystical meanings were identified in a journal. The main theme of Lâ'lizâde Abdülbâki's poems is mystical love, and the words, compositions and metaphors used in the poems are within this framework. In this study, the life and works of Lâ'lizâde Abdülbâki were briefly introduced, and his poems in the aforementioned magazine were examined in terms of form and content. In addition, the transcribed text of the poems is given. With this study, the poems of Lâ'lizâde Abdülbâki, which have not been published anywhere before, have been tried to be introduced to the world of science.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Lâ'lizâde Abdülbâki, Sufism, Gazel.

Giriş

Klasik edebiyatımızda âlim ve mutasavvıf şairler önemli bir yere sahiptir. Birçoğu hem mensup oldukları tarikatın önderliğini yapmış hem de verdikleri eserlerle tarikatlarının öğretileriyle usullerini ve de özellikle tasavvufi geleneği yaymaya çalışmışlardır. Bunlardan biri de 18. yüzyılda yaşayan, Bayrâmî-Melâmî tarikatı mensubu, âlim ve mutasavvıf bir şair olan Lâ'îzâde Abdülbâki Efendi'dir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfından olan şair, devletin çeşitli kademelerinde de görevler almıştır. Tamamen tasavvufî muhtevada yirmiden fazla eser veren şairin, bu eserleri dışında bir mecmua içerisinde yine tasavvufî remizler içeren 34 adet şiiri tespit edilmiştir. Bu şiirler şimdiye kadar herhangi bir çalışmada yayımlanmamıştır. Çalışmamızda bu şiirlerin şekil ve muhteva incelemesi yapılacak ve şiirler ilim âlemine tanıtılacaktır.

Bu şiirler dışında şairin *Hediyetü'l-Müşâtâk* adlı eserinde biri gazel biri de kaside nazım şekliyle yazılmış iki şiiri daha vardır. Şairin tüm şiirlerinin bir arada olması amacıyla bu çalışmada da söz konusu şiirlere yer verilmiştir.¹

1. Lâ'îzâde Abdülbâki'nin Hayatı ve Eserleri

18. yüzyılda yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin ilmiye sınıfından olan Lâ'îzâde Abdülbâki, aynı zamanda Bayrâmî-Melâmî tarikatının önden gelen âlimlerinden olup mutasavvıf bir şairdir. Hayatı hakkındaki muhtelif kaynaklarda yer alan bilgileri özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz:²

Melâmî tarikatı mensubu ve Mesnevi şârihi olan Sarı Abdullah Efendi'nin (ö. 1071/1661) torunu La'î Şeyh Mehmed Efendi'nin (ö. 1119/1707) oğludur. İstanbul'da 1090/1679 yılında doğmuştur. Asıl ismi Abdülbâki olan şair, şiirlerinde "Yetim" mahlasını kullanmıştır. Babası La'î Şeyh Mehmed Efendi de Melâmîliğin önde gelen kişilerinden olup 1697-1698 yıllarında Mekke'de kadılık yapmış, 1701 yılında Anadolu Kazaskerliği görevine getirilmiş, bir sene sonra Kıbrıs'a Magosa Kalesi'ne sürülmüş, 1119/1707 yılında burada vefat etmiştir. Tahsiline 1696'da medrese eğitimi alarak başlayan Lâ'îzâde Abdülbâki, Melâmîlikle babasının isteği üzerine küçük yaşta ilim meclislerine katılarak tanışmıştır. Önce Bursalı Seyyid Haşim'e (ö.1088/1677) bağlanmış, sonra Şeyhü'l-islam Paşmakçızâde Ali Efendi ve ondan sonra da Şehit Ali Paşa'ya bağlanarak Melâmîlik âdap ve usûlünü öğrenmiştir. 1120/1708 senesinde İstanbul'a gelen şeyhi Murad Buhârî'ye (ö. 1720) de bağlanarak Bayrâmîliğinin yanı sıra Nakşibendî tarikatı müntesibi de olmuştur.

Medrese eğitiminden sonra müderris olarak görev yapmıştır. Fatih-Hobyar Mahallesi, Kâtip Mustafa Efendi Medresesi'nde hocalık yapan Lâ'îzâde, 1117'de Kudüs Mollası, 1143'te Mısır Mollası unvanlarını almıştır. Kudüs Mollası iken 1711'te, Melâmî kutbu olan Şehit Dâmad Ali Paşa'ya hocalık yapmıştır. 1725 yılında Vâlîde Sultan Medresesi Müderrisliği görevindeyken Kudüs Kadısı olarak atanmış, ancak çok geçmeden bu görevden de alınmıştır. 1730'da Mısır'a gitmiş ve aynı sene İstanbul'a dönmüştür. Mekke-i Mükerrreme kadısı olmuş, 1737'de İstanbul Kadısı olduktan sonra da Anadolu Kazaskerliğine atanmıştır. Hayatının son zamanlarını Eyüp'te evinin yanına yaptırdığı Kalenderhane Tekkesi'nde geçirmiş, 1159/1746 yılında vefat etmiştir.

¹ *Hediyetü'l-Müşâtâk*, Bünyamin Ayçiçeği tarafından yayımlanmış olup bu iki şiir de eserde incelenmiştir. Hem mecmuayı bana haber verdiği hem de *Hediyetü'l-Müşâtâk*'taki iki şiiri bu makaleye eklememe müsaade ettiği için kendisine teşekkür ederim.

² La'î-zâde Abdülbâki'nin hayatı ve eserleri hakkında kaynaklarda verilen bilgiler birbirinin tekrarı mahiyetindedir. Bu bilgilere daha ayrıntılı ulaşmak için bkz. (Akkaya, 2009; Ayçiçeği, 2014a; Ayçiçeği, 2014b; Ayçiçeği, 2020; Azamat, 2003; Banarlı, 1983; Çakmaktaş, 2010; Enönlü, 2019; Er, 2015; Gölpinarlı, 1992; Muslu, 2004; Şahin, 2005; Tuman, 1949; Ünal, 2014; Ünver, 2002; Yavuz, 1972; Yuvalı, 1996; Yücel, 1988).

Eserleri:

1. *Sergüzeşt*: Bayrâmî-Melâmîleri'nin tarih ve geleneklerine dair ilk müstakil eserdir.

2. *Mebde ve Mead*: 94 varak olan eser tasavvufi konulardan bahseder.

3. *Zeyl-i Meslekü'l-Uşşâk*: *Meslekü'l-Uşşâk*, Sarı Abdullah Efendi'nin sülûk hallerine dâir Türkçe manzum 105 beyitlik bir kasidesi olup Lâ'îzâde Abdülbâki tarafından 47 beyit halinde zeyli yazılarak Türkçe şerh edilmiştir. *Meslekü'l-Uşşâk* Allah'ın varlığını ve birliğini, tarîkat âdâbını ve tasavvufun gereklerini, bazı tasavvufî kavramları açıklayan bir kasidedir (Ayçiçeği, 2014b: 29).

4. *Hediyetü'l-Müşâtâk*: *Meslekü'l-Uşşâk* kasidesinin şerhidir. Lâ'îzâde bu eseri 1717'de Limni'de sürgünde iken yazmıştır. *Meslekü'l-Uşşâk Şerhi* olarak meşhur olan eserin tam ismi *Hediyetü'l-Müşâtâk fî Şerhi Mesleki'l-Uşşâk*'tır ve eser yayımlanmıştır (Ayçiçeği, 2020).

Diğer eserleri şunlardır: *Risâle-i Murâdiye Tercümesi*, *Gıdâ-yı Ruh*, *Risale-i Ünsiye Tercümesi*, *Tercüme-i İnsân-ı Kâmil*, *Hasbihâl*, *İbrahim Gülşenî'nin Terceme-i Hâli*, *Bâzı Meşâyıhın Terceme-i Halleri*, *İstiğfar Şiiri ve Şerhi*, *Külliyât-ı La'îzâde*, *Mecmua*, *Tercüme-i Hakikatü'l-Yakîn ve Zülfetü't-Temkîn*, *Tercüme-i Hal ve Mektûbât-ı Hz. Sezaî*, *Muhtasar-ı Silsiletü'l-Ârifin*, *Murâkabetü'l-Fenn fî Mirsâdi'l-yakîn*, *Resâil-i Lâîzâde*, *Risale fî Hakkı'l-Bayrâmiyye*, *Risale fî'd-Duhân*, *Risâle-i Silsile-i Bayrâmiye*, *Tasavvufa Dâir Eserler*, *Tasavvufi bir Risâlenin Tercümesi*, *Tercüme-i Kimyâ-yı Saâdet*, *Tercüme-i Nemûd ve Bûd*, *Tercüme-i Risâle-i Ya'kub Karhî*.

2. Lâ'îzâde Abdülbâki'nin Şiirlerinin Şekil, Muhtevâ İncelemesi ve Nüsha Tavsifi**2.1. Şekil İncelemesi**

Lâ'îzâde Abdülbâki'nin Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Şerriyye, no. 1023'te kayıtlı 97 varaklı bir mecmuanın 70b - 78b varakları arasında yer alan şiirleri, 8 varaklık bir hacme sahip olup toplamda 34 şiirden oluşmaktadır. İlk şiirin başında "Bismillâhî'r-Rahmânî'r-Rahîm, Hüve'l-mu'în li'l-'abdi'l-ğarîbi'l-Yetîm" başlığı olup diğer şiirlerde herhangi bir başlık yoktur. Şiirlerin beyitleri yan yana yazılmış sadece son beyitler alt alta yazılmıştır. Böylece bir şiirin sonu diğerinin başlangıcı şeklinde şiirler sıralanmıştır.

Şiirlerden ikisi Dü Beyt (17 ve 20), birisi Kıta (21) ve diğerleri de gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Beyit sayıları 4 ile 13 beyit arasında değişmektedir.

Lâ'îzâde, şiirlerinde hem aruz ölçüsünü hem de hece ölçüsünü kullanmıştır. Mecmuadaki 19 ve 33. şiirler hece ölçüsü ile diğer şiirler aruz ölçüsü ile yazılmıştır. 19. şiirde 11'li, 33. şiirde 10'lu hece ölçüsü kullanılmıştır.

Şiirlerde kullanılan aruz kalıpları ve şiir numaraları şu şekildedir:

Remel: Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 1 - 2 - 4 - 5 - 8 - 11 - 12 - 16 - 22 - 23 - 27 - 28 - 29 - 30 - 32 - 34

Muzâri': Mef'ülü / Fâ'ilâtün / Mef'ülü / Fâ'ilâtün: 3 - 6 - 9

Hezec: Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün: 7 - 17 - 20 - 35

Remel: Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 10 - 14 - 15 - 24 - 25 - 26

Remel: Fe'ülâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün: 13

Recez: Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün: 18 - 21

Muzâri': Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün: 31

Hezec: Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün: 36

Türkçede kelimeleri aruz veznine uygulamakta güçlük çeken şairler vezni daha kolay kullanmak ve de beyitteki ahengi düzenlemek için vasl, imâle, zihaf ve medd gibi uygulamalara başvurmuşlardır (İpekten, 2016:142). Lâ'îzâde Abdülbâki'nin şiirlerinde de bunları görmek mümkündür:

Vasl:

İnsân _iseñ insânı gör kim şüretâ insân_ olur

Sırrı anıñ 'ışk-ı Hudâ hem sîreti Raḥmân_ olur

İmâle:

Şol gönül kim nūr-ı 'ışkı eylemez başında tâc

Taht-ı tende salṭanat emrinde eyler i'vicâc

Zihaf:

Nūr-ı Muḥammedî'dür rûḥ-ı zuhūr-ı kevneyn

Mir'ât-ı vaḥdetidür Zât'ın ider nezâret

Medd:

Zıkr ü tã'at lezzetinden feyz-yâb olduḡda rûḥ

Cânib-i ma'büddan feyzân ider bî-ḡad fütûḥ

Şiirlerde ahenk unsuru olarak kafiye ve rediflerden yararlanılmıştır. Bazı şiirlerde ayet iktibasları olup bunlar da hem vezne hem de kafiyeye güzel bir şekilde uyumlu olarak kullanılmışlardır. Redif olarak hem ek hem de kelime kullanımı görülmektedir:

Nefḡ-i rûḡuñla ṡolup cân oldu şâd

Baḡr-i 'ışkıñda ḡabâb oldu fu'âd

İnsân iseñ insânı gör kim şüretâ insân olur

Sırrı anıñ 'ışk-ı Hudâ hem sîreti Raḥmân olur

Sırr-ı vaḡdet keşfidür fehm eyle keşretten ḡaraż

Kendüyi göstermedür mir'ât u şüretten ḡaraż

Ayrıca bazı beyitlerin musammat olarak yazıldığı görülmektedir:

Oldı bu kevnüñ revnaḡı izḡâr ider şun'-ı Ḥak'ı

Oldı kelâmıñ aşdaḡı her naḡmede pinḡân olur (18/3)

Âdem deminde her nefes mevc-âver olur pür heves

Nūr-ı Hudâ'dan muḡtebes bir şu'ledür tâbân olur (18/4)

2.2. Muhteva İncelemesi

Bir tarikat mensubu olan ve iyi bir mederese eğitimi alan Lâ'îzâde Abdülbâki, eserlerinde tasavvufi konulara aḡrılık vermiştir. Şiirlerinde de bu durum aynıdır. Manzumelerine genel olarak bakıldığında ana temanın tasavvufi aşk olduḡu ve şiirde kullanılan kelime, terkip ve mazmunların da bu çerçevede olduḡu açıkça görülmektedir. Didaktik bir üslubun hâkim olduḡu ve sanat kaygısının olmadığı şiirlerde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, Arapça, Farsça kelime ve terkiplere de yer verilmiştir.

Lâ'îzâde Abdülbâki, ilk şiirinden itibaren aşktan bahseder ve her şeyi aşk olarak görür. Ona göre kâinatın var olma kıvılcımı, kaderin sırrı, yerin ve göḡün hükmü, tarikat, hakikat vs. her şey aşktır:

Şu'lesi 'ışkıñ vücüd oldı şerârı kâ'inât
'İşkdur sırr-ı kader hüküm-i kazâ arz u semâ (1/3)

Öyle ki onun için aşk akıldan daha önemlidir:

'İşk ile sırr-ı celâl-i vahdeti eyle taleb
'Akl ile keşret cemâlin seyr iden şeytân olur (16/9)

Bu yolda sâlik aşkın ilmini öğrenmelidir ve bu aşk okulunun hocası Hz. Muhammed'dir (s.a.v.):

Okı bu 'ilm-i ledünnide fu'âdın muşhafın
'İlm-i 'ışkı gel ta'allüm eyle ey ehl-i fenâ (1/8)

Bil şerî'at hem tarîkat hem haqîkat 'ışkdur
Mekteb-i 'ışkda mu'allimdür Muḥammed Muştafâ (1/6)

Şair, kendisine de her nefesinde aşk yolunda gitmesini ve bu yoldaki rehberinin de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) olmasını söyler:

Râh-ı 'ışk-ı Hâk'da sa'y eyle **Yetîmâ** her nefes
Rehberiñ olsun bu yolda nûr-ı şer'-i Muştafâ (2/7)

Hz. Muhammed (s.a.v.) sevgisi hemen her şiirde kendini gösterir. Hatta
Muḥammed'dür gül-i gülzâr-ı vahdet
Ol Aḥmed'den gelür büy-ı maḥabbet (7/1)

ile başlayan 7. gazel Hz. Muhammed (s.a.v.) için yazılmış naat niteliğindedir:

Nûr-ı Muḥammedî'dür rûḥ-ı zuhûr-ı kevneyn
Mir'ât-ı vahdetidür Zât'ın ider nezâret (9/7)

Şaire göre şeriatle tarikat birbirini tamamlayan kavramlardır ve tarikata girmenin yolu şeriatten geçmektedir:

İki dîdedür şerî'atle tarîkat sâlike
Ma'rifet sırr-ı haqîkat kalbine eyler sünûḥ (12/5)

Şerî'ati elde 'aşâ eyleyüp
Tarîkate öyle girmek gerekdür (17/2)

Tarikatte nefsi bilmek, mâsivâdan kurtulup nefis terbiyesi ile huzura kavuşmak önem arz etmektedir. Şaire göre insan nefisini bilmeli, masivadan kurtulmalıdır. İnsan ve gönül, sırları gösteren bir aynadır ve huzura Allah'ı zikretmekle ulaşılır:

Mâsivâ jengârını âyine-i dilden gider
Şûret-i sırrıñı seyr it ḥâşıl olsun ibtihâc (11/3)

Mâsivâyı nefy idüp dilden şifât-ı Zât'a bak
Nefsiñi bil sırr-ı insân görünen mir'âta bak (30/1)

Şol gönül kim zikr-i Hâkḳ'a buldı her dem ihtişâş
Muḳtezâ-yı ṭab' u nefisinden bulur elbet ḥalâş (22/1)

Lâ'îzâde, tasavvuf yolunda sâlike öğütler verirken kendisini de ihmal etmez. Kendisinin de aynı yolculukta olduğunu ve masivâdan geçip hesap gününe hazır olması gerektiğini hatırlatır:

Şûr-ı İsrâfîl'i güş eyle **Yetîmâ** zinde ol
Maḥşer-i kalbiñde ḥaşr ol gör nedür yevmü'l-ḥisâb (3/5)

Lâ'îzâde Abdülbâki'nin şiirlerinde yer verdiği tasavvufi kavramlardan bazıları şunlardır: Vahdet-i zâd-ı vücüd, 'ilm-i ledünnî, ehl-i fenâ, "Men 'arefe", Nokta-i vahdet, қаtre-i vahdet, nefh-

i rûh, Mir'at-ı vahdet, Mâsivâ, "Küntü kenz", Şüret-i keşret, Zülmet-i keşret, hırka-i fakr, nefis, Pîr-i kâmil, Mürşid, 'ayn-ı bâtin...

Şair, açıklayacağı bazı kavramları redif olarak kullanmıştır. Örneğin 13. gazelde şeyh, 26. gazelde semâ', 31. gazelde felek, 32. gazelde gönül kavramlarını kendince açıklamış, bunları şiirde redif yapmıştır. Bu kavramları da yine tasavvufi anlamlarıyla açıklamıştır.

2.3. Nüsha Tavsifi

Lâ'îzâde Abdülbâki'nin şiirleri, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Şeriyeye, no. 1023'te kayıtlı 97 varaklı bir mecmuanın 70b - 78b varakları arasında yer almaktadır. Şiirler ta'lik hat, siyah mürekkeple yazılmıştır. Mecmuanın ilk sayfasında "Divân-ı Yetim, Hafid-i Şarı 'Abdullah Efendi, Şârih-i Kaşide-i Meslekü'l-'Uşşâk" yazmaktadır. Şiirlerin istinsah tarihi belirtilmemiştir.

3. Metnin Transkribinde İzlenen Yol ve Transkripsiyonlu Metin

3.1. Metnin Transkribinde İzlenen Yol

Bu çalışmada, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Şeriyeye, no. 1023'te kayıtlı 97 varaklı bir mecmuanın 70b -78b varaklarında bulunan Lâ'îzâde Abdülbâki'nin şiirleri transkribe edilmiştir. Çalışmamızda yer alan 35 ve 36 nolu şiirler bu mecmuada olmayıp şairin *Hediyetü'l-Müşâtâk* adlı eserinde yer almaktadır.

İncelemenin kolay olması için şiirlere ve beyitlere numara verilmiş, eserde bulunmayan ifadeler [] içinde, tarafımızdan çıkarılan ifadeler de < > içinde gösterilmiştir.

Beyitlerdeki ayetler günümüz harfleriyle " " içinde yazılmış, anlamları dipnotta gösterilmiştir. Nakıs iktibaslarda, anlamın tam olarak yansıtılması için, ayetin meali bütünüyle alınmış, beyitteki kısmın anlamı altı çizili olarak belirtilmiştir.

3.2. Transkripsiyonlu Metin

[70b]

Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm, hüve'l-mu'în li'l-'abdi'l-ğarîb el-Yetîm

[1]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Vahdet-i Zâtı vücûda 'ışk ile virdi cilâ
Cümle meclâ-yı şifâtı oldu 'ışka mübtelâ
2. Cümle 'âlem 'ışk ile kendin yitürmüş mestdür
Hû-yı 'ışk ile çıkar her bir kâfâdan yek şadâ
3. Şu'lesi 'ışkıñ vücûd oldu şerârı kâ'inât
'ışkdur sırr-ı kader hüküm-i kazâ arz u semâ
4. Âfitâb-ı 'ışkdan keşret hayâlâtı zühür
İtdi zâhir oldu envâr-ı cemâl-i Kibriyâ
5. Mazhar olsa şüret-i Raḥmân'a insân veci var
'ışk-ı Hakk'a da'vet eyler enbiyâ vü evliyâ

6. Bil şerî'at hem ʔarîkat hem haqîkat 'ışkdur
Mekteb-i 'ışkda mu'allimdür Muḥammed Muḫtafâ
 7. 'ışkdur 'âşık yine ma'şûk-ı Zât-[ı] 'ışkdur
Cümle ma'şûkest ü 'âşık şu'le-i nür-ı likâ
 8. Okı bu 'ilm-i ledünnide fu'âdîñ muḫhafın
'İlm-i 'ışkı gel ta'allüm eyle ey ehl-i fenâ
- [71a]
9. "Küllî şey'in hâlikün" ³ vechin temâşâ eyleyen
Her neye nâzır olursa "şemme vechullâh" ⁴ ola
 10. Harf ü şavtñ sırrını her demde seyrân eyleyen
"Men 'aref" ⁵ sırrını añlar Haḫ diyüp eyler nidâ
 11. Gel Yetîmâ her nefes bir şâh-râh-ı 'ışkdur
Sâlik ol sırr-ı "nefahtü fîh" ⁶ eyle ihtidâ

[2]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Vir vücûduñ naḫdin ey dil 'ışkı eyle iştirâ
Refref-i 'ışk oldı ancaḫ bezm-i vaşla reh-nümâ
2. 'Âr u 'âdet nidügin bilmezlenür 'arif olan
Meşreb-i vaḫdet rüsümâtı temâşâdur aña
3. Şems-i eflâk-i ḫaḫâyık devrin iz'an eyleyen
Pîr-i kâmil ḫizmetinden bir nefes olmaz cüdâ
4. Noḫta-i vaḫdet ki bâ-i kalbde eyler zuhür
Zâhir ü bâtında bismillâh oḫur ehl-i fenâ
5. Bir nefesde cümle esrâr-ı ḫurûfı derk iden
"Alleme'l-insâne mâlem ya'lem" ⁷ müdrik ola

³ Kasas, 28/88'den nakıs iktibas: "Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz."

⁴ Bakara, 2/115'ten nakıs iktibas: "Doḫu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) genişdir, O her şeyi bilendir."

⁵ "Men 'arefe nefsehû fekad 'arefe Rabbehû." "Kendini bilen Rabbi'ni de bilir." anlamındaki bu ifadenin hadis olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirinde "Bütün tasavvuf 'Men 'arefe nefsehû fekad 'arefe Rabbehû' düsturuyula nefsin meratibi ve makamatı ve ahvali üzerinde dolaşır." der (Yazır, 1979: VIII/5817).

⁶ Hicr, 15/29'dan nakıs iktibas: "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

⁷ Alak, 96/5: "O, insana bilmediğini öğretendir."

6. Bu zuhūrātūñ cemālīñ seyr ider bir noktada
Dīde-i sırrına kuhl-i 'ışk ile viren cilā
7. Rāh-ı 'ışk-ı Hāk'da sa'y eyle **Yetīmā** her nefes
Rehberīñ olsun bu yolda nūr-ı şer'-i Muştafā

[3]

[Mef'ülü / Fā'ilātün / Mef'ülü / Fā'ilātün]

1. Cüş itdi hubb-ı Zāt'ı mevc-āver oldı ma'nā
Vaḥdet meyinde oldı keşret ḥabābı peydā
2. Cümle ḥabāb-ı vaḥdet esmā'-ı Zāt'a şüret
Bī-ḥad şifāt-ı kudret bir Zāt'a oldı meclā
3. "Kün"⁸ emri oldı şādır ervāḥa evvel āḥir
Bāḥındur 'ayn-ı zāhir hem ism ü hem müsem mā

[71b]

4. Hük-m-i kazā şoruldı sırr-ı kader görüldi
İnsāna nefḥ urıldı ta'līm olundı esmā
5. 'Ālem şifāta āyet ādem vücūda gāyet
Ġāyet hemān bidāyet keşf oldı bu mu'ammā
6. Ādem de elf zāta dem maḥzar oldı her dem
Enfās-ı lüccesinde bulındı dürr-i yektā
7. Her dem **Yetīm** ider āh yā Rab eyle āgāh
'İsī-i vaḳte irgür rūḥıñla eyle ihyā

[4]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Şol gönül kim irdi bezm-i 'ışka oldı neşve-yāb
İçdi şahbāyı nefesden şerbet-i faşlü'l-ḥiḥāb
2. "Naḥnü akrab"⁹ sırrını fehm itdi "min ḥabli'l-verīd"¹⁰
Leyle-i Qadr-i vaşıl-da oldı 'aşık bir kitāb
3. Gel kitāb-ı rūḥdan 'ilm-i ledünnī ders al
Müfti-i ḳalbiñ virir her bir su'āle biñ cevāb

⁸ "Kün" Arapça bir ifade olup "Allah bir varlığın veya olayın gerçekleşmesini istediği zaman 'Ol' (Kün) der, o da hemen oluverir." anlamına gelir ve Kur'an-ı Kerim'in yedi farklı yerinde ayet içerisinde geçer. Geçtiği yerler şunlardır: Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68.

⁹ Kaf, 50/16'dan nakıs iktibasır: "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız."

¹⁰ Kaf, 50/16'dan nakıs iktibasır: "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız."

4. Baħr-i 'ummân-ı vücûdı ƙaƙre-i vaħdetde gör
Nuƙƙ-ı âdem demde zâhir nefĥ-i rûħa fetĥ-i bâb
5. Şûr-ı İsrâfîl'i gûş eyle **Yetîmâ** zinde ol
Maħşer-i ƙalbiñde ĥaşr ol gör nedür yevmü'l-ħisâb

[5]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Şems-i vaħdet şu'lesidür görinen envâr hep
Anda zerrât-ı 'avâlim cilve-ger esrâr hep
2. Bâde-i bezm-i elestiñ neşvesidür kâ'inât
Mest keşret seyr ider vaħdet görür hüşyâr hep
3. Bu ĥurûf-ı ebcediñ terkîbi ma'nîdâr olur
Nuƙƙ-ı âdem dem-be-dem itmekdedür izhâr hep
4. İtdi mescûd-ı melâ'ik şûret-i Raħmân'ını
"Alleme'l-esmâ"¹¹ yı izhâr eyledi Settâr hep

[72a]

5. Ey **Yetîm** el-faħru faħrî¹² faħrını eyle taleb
Mevc-i gufrân ide keşret mevcini Ğaffâr hep

[6]

[Mef'ülü / Fâ'ilâtün / Mef'ülü / Fâ'ilâtün]

1. Elif vücûda çün bâ hempâ ola olur eb
Yâ-ı hüviyyet ile bâ'dan zuhûr ider hep
2. Bâ hâ'ya dek olur ƙâ "Tâ-Hâ"¹³ 'da âdem ihşâ
Tekrâr-ı âdem ü bâ' Muhammed oldı "ferğab"¹⁴
3. Yâ ƙavr-ı şâlişinde râ' ĥâşıl oldı çünkim
Terkîb olındı ol ĥarf maƙlûbiñ ismidür hep
4. Eb bäsı oldı tekrâr ĥâşıl çü ref' olındı
Âdem oĥunur añla bu sırrı eyle maƙleb
5. Elf vaħdete işâret dâl 'unşura çelâlet
Mîm erba'în şabâħ-ı taħmîre remz-i maħseb

¹¹ Bakara, 2/31'den nakıs iktibastır: "Allah Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi."

¹² el-faħru faħrî : "Fakirliğim övüncümdür." Anlamında bir söz. Hadis olduğu rivayet edilir ancak hadis olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Sözün anlamı ve edebiyatımızdaki kullanımı hakkında bilgi almak için bkz. SOLMAZ, Süleyman (2016). Tasavvufta Ulaşılması Gereken Bir Mertebe: El-Fakru Fahri ve Eski Edebiyatımıza Yansımaları. *Uluslararası Hacı Bacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2*. Ankara: Anıl Mat. 115-133.

¹³ Tâhâ, 20/1.

¹⁴ İnşirah, 94/8'den nakıs iktibastır: "Ancak Rabbine yönel ve yalvar."

6. Bādan zūhūrını keşf itdi ‘alī vücūduñ
Sen sākıt ol **Yetīmā** bilinmesün bu mezheb

[7]

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün]

1. Muḥammed’dür gül-i gülzār-ı vaḥdet
Ol Aḥmed’den gelür bŷy-ı maḥabbet
2. Odur mebd-e-i zūhūr kâ’ināta
Her eṭvāra daḥı ol oldı ğāyet
3. Anıñ nŷrı ŷu‘ā’ındandur ervāḥ
Vücŷdŷ ‘ālem-i ecsāda raḥmet
4. Anıñ ‘ıŷkıyla devr eyler semāvāt
Anıñ ŷevķinedür arz ŷzre zīnet
5. Risālet ma‘deniniñ ḥātemidür
Uruldı zāhrına mŷhr-i nŷbŷvvet
6. Elā ey ŷebķerāĝ-ı rāh-ı Allāh
Zūhūrıñ cŷmleye nŷr-ı hidāyet

[72b]

7. “Seķāhŷm Rabbŷhŷm”¹⁵ ḥamrına sākŷ
Olup vir destime ke’s-i maḥabbet
8. Vücŷdŷndan geķŷr mest it **Yetīm**’i
‘İnāyet eyle sulṭānım ‘ināyet
9. Bu dŷnyā ‘ālemin ‘ıŷkıyla sŷrsŷn
Beķāya varıcaķ eyle ŷefā‘at

[8]

[Fā‘ilātŷn / Fā‘ilātŷn / Fā‘ilātŷn / Fā‘ilŷn]

1. Mazḥar-ı ŷems-i hŷviyyetdŷr vücŷd-ı mŷmkināt
Mevc-i baḥr-i ‘ıŷķdur cŷmle zūhūr-ı kâ’ināt
2. Ḥubb-i Zāt’ı ŷerbetiniñ neŷvesidŷr her vücŷd
Zāta ‘ilm-i Zāt’dur eṭvār-ı esmā vŷ ŷıfāt
3. Kaṭre-i vaḥdetden ‘ummān-ı ḥaķāyık ḥoŷ ider
Keŷret-i emvāc ile ŷŷret-nŷmādur ‘ayn-ı Zāt

¹⁵ İnsan, 76/21’den nakıs iktibastr: “Ūstlerinde ince ve kalın ipekten yeŷil elbiseler vardır. Gŷmŷ bileziklerle sŷsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir iķecek iķirecektir.”

4. Nokta-i kalbinde maḥfî 'ārifiñ cümle 'ulüm
Oldı ebḥâr-ı ḥurûf-ı 'ilme dil aṣl u nevât

5. Bil Yetimâ merkez-i devvâr-ı 'âlem 'ışkdur
'ışkdur her zerreyi ihyâ iden âb-ı ḥayât

[9]

[Mef'ülü / Fâ'ilâtün / Mef'ülü / Fâ'ilâtün]

1. 'İsyân u cürm ü tuḡyân itdimse bî-nihâyet
'Ummân-ı 'afv ü ḡufrân ne ḥad bilür ne ḡâyet

2. Çün itdi nür-ı rahmet nâr-ı ḡazabı sebḡat
'Âşilere kifâyet itmez mi bu 'inâyet

3. Halk eylemezden evvel 'iṣyânımız bilürdiñ
Nuṡḡ eyledi melekler itdi bize ḡaḡâret

4. İtdiñ ḡiṡâb-ı 'izzet virdiñ cevâb-ı ḡikmet
Tekrîm idüp yaratdıñ virdiñ bize emânet

5. Ḥammartü¹⁶ ile ṡıynet nefḡ oldı rûḡ-ı ḡazret
Raḡmânî oldı ṡüret âdemdedür ḡilâfet

[73a]

6. Zâhir ṡifât-ı seb'a seb'ü'l-meṡân yüzünden
Ḳur'an buṡûn-ı seb'a üzre olup tilâvet

7. Nür-ı Muḡammedî'dür rûḡ-ı zuḡûr-ı kevneyn
Mir'ât-ı vaḡdetidür Zât'ın ider nezâret

8. Her kim bu nûrı gördi 'ışḡ âteṡiñ üfürdi
Bezm-i viṡâle erdi fürsân-ı vecd ü ḡâlet

9. Â'mâ olan ḡarîbân bu sırrı itmez iz'an
Anları yeddi ṡeyṡân ṡıtdı reh-i ḡalâlet

10. Raḡmet ile ḡazabdan iki ev itdiñ icâr
Dârü's-ṡevâb cennet beytü'l-'azâb 'adâlet

11. İki ṡifâtıñ oldı çünki ḡamuya me'vâ
Birisi râḡ-ı 'iṣyân biri ṡirâṡ-ı ṡâ'at

12. "Eynel mefer"¹⁷ buyurduñ yokdur firâra ḡudret
Hep cümle saña varır yollar bütün hidâyet

¹⁶ "Âdem'in çamurunu kırk sabah ellerimle yoḡurdum." anlamında hadis-i ṡeriften nakis iktibastır. Beyhakî bu rivayetin mevkuḡ olduğunu, Selman-ı Farisî'nin Müslüman olmadan önce öğrendiḡi bazı bilgilerden alarak söylediḡini ve rivayetin zayıf olduğunu belirtmiştir (Beyhakî, 1993: II/151).

¹⁷ Kıyamet, 75/10'dan nakis iktibastır: "O gün insan, «Kaçacak yer neresi!» diyecektir."

13. Eyle **Yetim**'e yâ Rab derdiñ devâ-yı 'âcil
Öldürdi dâ'-i 'ișyân kıl vuşlata delâlet

[10]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Rehber-i rāh-ı şerī'atdür ḥadīs
Şu'le-i bedr-i ṭarīkatdür ḥadīs
2. Ma'rifet lü'lü'lerin ibdā' ider
Kālbē nīsān-ı ḥaḳīqatdür ḥadīs
3. Mecma'ü'l-baḥreyn-i dildür menba'ı
Āb-ı ḥayvān-ı hüviyyetdür ḥadīs
4. Keşf ider hem setr ider eṭvārını
Bir ṭılısm-ı kenz-i ḥikmetdür ḥadīs
5. Ey **Yetim** erbābını sekrān ider
Sākī-i bezm-i maḥabbetdür ḥadīs

[73b]

[11]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Şol gönül kim nūr-ı 'ișkı eylemez başında tāk
Taḥt-ı tende salṭanat emrinde eyler i'vicāc
2. Hicr ü fürḳat derdiniñ dermānın eylerseñ ṭaleb
'ișk ile maḫlūba her demde maḥabbetdür 'ilāc
3. Māsivā jengārını āyine-i dilden gider
Şüret-i sırıñı seyr it ḥāşıl olsun ibtihāc
4. Zūlmet-i āgyārı def' it vaşl-ı yārı dilde bul
Bu fitil-i ḳalbi nār-ı 'ișka yaḳ eyle sirāc
5. Āyetullāh nūruñ[un] ṭavrını nūr-ı tende gör
Baḳ nedür esrār-ı mişkāt ile mişbāḫ u zücāc¹⁸
6. Āb u āteş ḥāk u bād ezdādı cümle cem' olup
Ma'den-i tende niçe vaḫdetde eyler imtizāc
7. Cem' olup cümle zūhūrāt-ı cihān insānda
Bir numūneyle zūhūruñ muḳtezā oldı mizāc

¹⁸ Beyitte söz edilen ayet Nur suresi 35. ayettir. Beyitte geçen mişkāt, mişbāḫ ve zücāc bu ayette geçmekte olup kandil, cam fanus demektir. Ayetin meali şöyledir: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir ağaçtır; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânūs içinde. Fânūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."

8. Ey **Yetim** esrârı gör olma şaşkın şeytân-veş
Nür u nâr esrârı keşfinden tûlû' eyler lecâc

[12]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Zîkr ü tât lezzetinden feyz-yâb olduĝa rûh
Cânib-i ma'bûddan feyzân ider bî-had fütûh
2. Ravza-i qalbindedür enhâr-ı cennet 'aşıkıñ
Nehr-i hamr-i cezbe-i Hâk'dur ĝabûk u hem şabûh
3. Mâsivâyı ĝarq ider bir baħr-i lüccîdür hemân
Kanlı yaşlar dîde-i 'aşıkda itdikde sebûh
4. Evvel âħir zâhir olmaz dil mücellâ olmasa
"Küntü kenz"¹⁹ esrârı bulmaz ĝayb-ı bātında vuzûh
5. İki dîdedür şerî'atle tārîkat sâlike
Ma'rifet sırr-ı hâkîkat qalbine eyler sünûh
6. Biñ sene tûl-i beĝânıñ râhatı mevt ü fenâ
Ni'am-ı rûh zâhir olur qalb olunsa 'ömr-i Nûh

[74a]

7. Ğaflet ü işyânda qalma ey **Yetim** âĝâh ol
Panzehîr-i maĝfiretdür müznibe tevbe naşûh

[13]

[Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün]

1. Sâlik-i Hâkq'a reh-nümâdur şeyh
Bedr-i eflâk-ı ihtidâdur şeyh
2. Mâsivâ derdine giriftârdur
Şerbet-i feyz ile şifâdur şeyh
3. Mescid-i dilde iktidâ olunur
Tâlib-i Hâkq'a muĝtedâdur şeyh
4. Ehl-i işka cemâl-i dil görünür
Bil ki mir'ât-ı Kibriyâ'dur şeyh
5. Ey **Yetim** ü faķîr sâlik iseñ
Dest-i himmete al 'aşâdur şeyh

¹⁹ "Küntü kenzen mahfiyyen fe aħbebtü en u'rafe". Anlamı: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim." Bu hadis-i kudsi naklen sabit deĝilse de mutasavvıflarca keşfen sahih olduĝu söylenmektedir. Bkz. (Bursevi, 1290: 2-3; İz, 1969: 31).

[14]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Nefh-i rūhuñla ʔolup cān oldu Őād
Baħr-i 'ıŐkñda ħabāb oldu fu'ād
2. Şüret-i keşret nümüdār-ı Őifāt
Zāt-ı vāħidde bulunmaz i'tidād
3. Baħmadı ğayra sivāyı görmedi
Bāğ-ı Şun'ı seyr iden ehl-i reŐād
4. İsm-i cāmī' mazħarı maħbüb-ı Ħaħ
'ışkına irmekdedür cümle murād
5. Ħaħħ'a tefvīz-i umūr eyle **Yetīm**
Pīr-i 'ışka eyle her dem inķıyād

[15]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Şems-i 'ıŐkñ sāyesin eyle me'āz
Dilde derdiñ dā'im olsun el-'iyāz

[74b]

2. 'Abde lāyık ħırķa-i faħrı giyüp
Derĝeh-i Mevlā'yı kılmaħdur melāz
3. Zülmet-i keşretde vaħdet ħazrete
VāŐıl ol bul Őoħbet ile incibāz
4. 'Ayn-ı ħamr-ı 'ışka ir mest ol müdām
Yire çal varlık cāmı olsun cüzāz
5. Yine 'ışk-ı Ħaħ'da gümrāħ ol **Yetīm**
Fırķa-i 'uŐŐaħa oldur müste'āz

[16]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. 'Ayn-ı 'ıŐkdan nūŐ iden dil-teŐneler reyyān olur
Őīn-i 'ışkdan mest olan dembesteler giryān olur
2. Kāf-ı 'ıŐkñ evcine pervāz iden 'anķā miŐāl
Zikr olur dillerde ismi cismi anıñ cān olur
3. Cem' iden bir Őu'lede cümle cihān envārını
"Alleme'l-esmā"²⁰ rumūzın fehm ider insān olur

²⁰ Bakara, 2/31'den nakıs iktibastr: "Allah Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, Şunların isimlerini bana bildirin, dedi."

4. Nuh felek devrânına bâdî olan sırr-ı kazâ
Bu zuhûrât-ı kader seyrânına hayrân olur
5. Dîde-i sırr ile seyrân eyleyen maḥbûbını
"Küntü kenzen" ²¹ bahrine ğavvâşdur cüyân olur
6. Ol şîfât-ı seb'a kim seb'u'l-meşânî ḥarfîdür
Nokḫa-i dilden tilâvet eyleseñ Qur'ân olur
7. 'Âlem-i emriñ mişâli fehm ü vehmiñde 'ıyân
Fehm-i mü'min vehm-i kâfir şüretinde cân olur
8. Ḥarf-i şavtîde zuhûr iden ta'ayyün maḥv olup
Ḳaṭre-i nokḫa gelür emvâc-ı yemm pinhân olur
9. 'Işık ile sırr-ı celâl-i vaḥdeti eyle taleb
'Aḳl ile keşret cemâlin seyr iden şeyḫân olur
10. Bu 'anâşır ḥükmine meyl eyleyen nefsi le'îm
Bil şîrâtı geçemez üftâde-i nîrân olur

[75a]

11. Her melek ḥaslet "nefaḫtü fih" ²² remzin ğuş ider
Secde ider Âdem'e ḥükm-âver-i fermân olur
12. Bil ubüdiyyet fenâ ḫatda beḳâ yüz gösterir
Ḳaṭre bahre irişür 'ummân ile yeksân olur
13. Ey **Yetîm** el-faḫru faḫrî ²³ didi Sulṫânu'r-Rusûl
Faḫri tetmîm eyleyenler 'abd iken sulṫân olur

[17]

Dü Beyt

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün]

1. Ğarîb insân yolun bilmek gerekdür
Nefsi bilüp Rabb'e irmek gerekdür
2. Şerî'ati elde 'aşâ eyleyüp
Ṭarîḳate öyle girmek gerekdür

²¹ "Küntü kenzen maḥfiyyen fe aḫbebtü en u'rafe". Anlamı: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim." Bu hadis-i kudsi naklen sabit deĝilse de mutasavvıflarca keşfen sahih olduĝu söylenmektedir. Bkz: Bursevi, 1290: 2-3; İz, 1969: 31).

²² Hicr, 15/29'dan nakis iktibastır: "Ona şekil verdiĝim ve ona ruhumdan üflediĝim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

²³ el-faḫru faḫrî : "Fakirliĝim övüncümdür." Anlamında bir söz. Hadis olduĝu rivayet edilir ancak hadis olup olmadıĝı konusu tartışmalıdır. Sözün anlamı ve edebiyatımızdaki kullanımı hakkında bilgi almak için bkz. Solmaz, 2016: 115-133).

[18]

[Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün]

1. İnsan iseñ insānı gör kim şüretā insān olur
Sırrı anıñ 'ışık-ı Hudā hem sīreti Raḥmān olur
2. Şems-i Muḥammed nūrınıñ bedri olup virir ziyā
Zulmetde kalan ṭālibi irşād için bürhān olur
3. Oldı bu kevnüñ revnaķı izhār ider şun'-ı Hāķ'ı
Oldı kelāmiñ aşdaķı her nağmede pinhān olur
4. Ādem deminde her nefes mevc-āver olur pür heves
Nūr-ı Hudā'dan muķtebes bir şu'ledür tābān olur
5. Sırr-ı ḥafī bilen şaķī olmaz bu ḥalkıñ aḥmaķı
Nefsini bilmez hem Hāķ'ı her ne görür ḥayrān olur
6. Aña **Yetim**'iñ ḥālini fehm eyleyüp aḥvālini
Bir derdlüdür şor ḥālini derdi aña dermān olur

[19]

11'li Hece Ölçüsü

1. Cihād idüp nefse emān didirüp
Gözyaşıyla yuyup ḳalbi sildirüp
On şartı tamām yirine getirüp
Mevt gelmezden evvel ölmek gerekdür

[75b]

2. "Ḳālū belā"da itdiñ 'ahd u peymān
Ḳulluķ'çinde oldın bu evde miḥmān
Yetmiş iki millet içinde pinhān
Muḥammed izine gitmek gerekdür
3. Her millet ehli söz bizimdür dirler
Nefse uyup Hāķķ'ı inkār iderler
On iki imām beytine girenler
Dört ḥaķ ḥalīfeyle girmek gerekdür
4. Mürşid bulan yola zaḥmetsiz gider
Ṭālib-i Hāķ olan ḡayrıyı ni'der
Yedi gök dört 'unşur ḥizmetin ider
Pīr-i kāmil kimdür bilmek gerekdür
5. Şādık olur 'aşık Mevlā yolında
Yalancınıñ nesi varsa dilinde
Yokluķ ile varup vaḥdet ilinde
Hāķ dergāhında yüz sürmek gerekdür

6. **Yetim** Akşemseddin sözini söyler
Erenler kelâmı kalbi nûr eyler
Hacı Bayrâm Sultân demiñ sürenler
Pirini kalbinde görmek gerekdür

[20]

Dü Beyt

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün]

1. Gönül mest-i mey-i ışık-ı Hudâ'dur
Sivâ fikri humârından cüdâdur
2. 'Aceb<dür> neşve-i cilve eyledikde
Yolında mâ-melek cümle fedâdur

[21]

Kıta

[Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün]

1. Şer'-i Muhammed doğru yoldur sâlik-i Hâk olana
Ol yoldan ayrılıp kaçan insân degil hayvân [imiş] <olur>
2. Mir'ât-ı 'âlemde görür her istediği şüreti
'Âşık olur seyrân ider maḥbûbını cüyân imiş

[76a]

3. Bildim **Yetimâ** 'âlemiñ her zerresi 'âşık olup
Sevdiḳleri âdem fikir kim şüret-i Raḥmân imiş

[22]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Şol gönül kim zikr-i Hâkḳ'a buldı her dem ihtişâş
Muḳtezâ-yı ṭab' u nefsinden bulur elbet ḥalâş
2. Yite hestide zuhûr iden ḡubâr-ı kâ'inât
Cünbiş-i esmâ ile zâhir vücûd-ı 'âm u ḥâş
3. Ey gönül tevḥîde dilden süz-ı [îmândur leheb]
Nûr-ı tevḥîd ile yokluk iktisâb eyler ḥavâş
4. Dest-i mürşidden maḥabbet câmını [kim] nûş iden
Ġayra itmez ilticâ meyḥânedür aña menâş
5. Her nefes ḡavvâs-ı baḥr-i ma'rifet ol ey **Yetim**
Baḳma keşret mevcine fikr-i sivâdan [ol] ḥalâş

[23]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Sırr-ı vahdet keşfidür fehm eyle keşretten ğaraż
Kendüyi göstermedür mir'ât u şüretten ğaraż
2. Zerre-i şems-i hüviyyetdür bu ekvân u şuver
Zâta 'ilm-i Zât'dır ızhâr-ı kudretten ğaraż
3. "Len terânî"²⁴ ile tecellî-i Rabb'i fehm iden
Bildi kim yokluğa irmekdür işâretten ğaraż
4. Faqr-ı zâtıyla ğınâ-yı Zât'ı taḥşîl eyleyen
Bildi zâhir 'ayn-ı bâḫındur 'ibâretten ğaraż
5. Seyr-i estâr eyleyüp hayretde alma ey **Yetim**
'İlm-i aḥfâyı ta'allümdür bu hayretten ğaraż

[24]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Cân ma'nâ harf alb ü cism ḫaṭ
Böyle fehm it vahdeti <'âlemi> itme ğalaṭ

[76b]

2. albiñ etvârını seyrân eyledim
Şüret-i harf ile i'râb u nuḫaṭ
3. Ḥarfi biñ şüretle taḥrîr eylesen
Hîç olur mı lafz u ma'nâsı saḫaṭ
4. Sem' zevki olmayana bir gelir
Nağme-i bülbül ile feryâd-ı baṭ
5. Ey **Yetim** aĝyârı zann itme şaḫın
Cümleniñ maṭlûb-ı vâḫiddür faḫaṭ

[25]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1. Herkesiñ zevkinden al bir ğüne ḫaṭ
Tâ ki gelsün ḫâṭır-ı maḫzûna ḫaṭ
2. Zıddı ile münkeşifdür âfitâb
Ruḫda vardur kâkül-i şeb-ĝüne ḫaṭ
3. Leylî sevdâsında ḫayranlıdurur
Ḥaḫqa meşhûr olmadan Mecnûn'a ḫaṭ

²⁴ Araf, 7/143'ten nakıs iktibasır: "Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca «Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!» dedi. (Rabbi): «Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!» buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim."

4. 'Işık bir ma'sûk 'uşşâk bir
Böyle birlikde olur şad güne haz
5. Ol **Yetim** âvâre-i zülf-i nigâr
Târ-ı müyuñ her biri bir güne haz

[26]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Şanma kim beyhüde sevdâdur semâ'
İsm-i Hû'ya bir mu'ammâdur semâ'
2. Nüşâ-i 'ilm-i cünün-ı 'ışkdur
Halkâ-i ebvâb-ı esmâdur semâ'
3. Keşret ü vahdet tılısmuñ feth ider
Da'vet-i ervâh-ı ma'nâdur semâ'
4. Hây hûdur şüretâ itdikleri
Nağme-i gülzâr-ı²⁵ Mevlâ'dur semâ'

[77a]

5. Müftî-i 'ışka su'al itdi **Yetim**
Didi kim bir kıru ğavġâdur semâ'

[27]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Lâlezâr itdi vücûdum nâr-ı 'ışkıñ yaqdı dâġ
Bâġda 'uşşâk-ı zâre hâşılı taġ üsti bâġ
2. Gerçi yokdur ihtiyârı def'ine kudret daġı
'Âşıkâ cevre taġammül itmeden gelmez ferâġ
3. Münhaşır şanma bu gülşen nağmesin bülbüllere
Kebk ü fâvûs u tıyûr u nîk ü bed hem büm u zâġ
4. Sırr-ı 'ışkı lafz u harf ile taleb itme **Yetim**
Çâr-süy-ı 'ışk çekdi her dükânçesine âġ

[28]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Kıble-i dildür bütün 'uşşâka mes'â vü meţâf
Devr ider bu kâ'inât ol Ka'be'yi eyler tavâf
2. Mâsivâ şevbiñ çıkar ten'im-i dilde maġrem ol
Maġrem ol beyt-i Hüdâ'dur bu gönül ey sîne-sâf

²⁵ "Nağme-i gülzâr" terkininin altında "Nağme-i murġân" yazmaktadır.

3. Faqrı taḥṣīl eyle şarf ile vücūd emvālını
Varlığın maḥv eyle var ol ben dime sen urma lāf
4. Zıkr ider ismini diller kimse görmez zātını
‘Aşıkıñ ‘anḳā-şıfat gülzārı oldı kūh-ı Kāf
5. Ey **Yetīm** ‘ışkıñ şarābın nūş idenler mest idi
Çıkmadan varlık lisānından ḥurūf-ı nūn u kāf

[29]

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

1. Dilberimdür cennet-i ‘ışkında çün tūbā-yı ‘ışk
Her ne maḥlūb olsa i‘tā eyler ol <bir> ‘anā-yı ‘ışk
2. Şaḳḳ ider yetmiş hicāb-ı ‘aynı fehm it lafzını
Vāḳıf-ı esrār olan bildi nedür ma‘nā-yı ‘ışk

[77b]

3. ‘ışkdur çünki “nefahtü fīhi min rūḥi”²⁶ diyen
Kāf-ı ādemde bu demdür nağme-i ‘anḳā-yı ‘ışk
4. Şüretā keşretde vaḥdet kenz-i maḥfīdür ‘iyān
Ol ḥum-ı mey şundu her bir deste bir şahbā-yı ‘ışk
5. Bir birin bilmez **Yetīm** ‘ālem temāşādur gider
Böyledür bizim maḥabbet böyledür sevdā-yı ‘ışk

[30]

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

1. Māsivāyı nefy idüp dilden şıfāt-ı Zāt’a baḳ
Nefsiñi bil sırr-ı insān görünen mir’āta baḳ
2. Baḳma varlık hırkasınıñ zāhir ü elvānına
“Leyse fī cübbeti”²⁷ diyen ‘ārif-i kelimāta baḳ
3. Hem baḳan hem baḳdıran hem gösteren hem görinen
“Küntü kenz”iñ²⁸ ḳā’ilidür ‘ışka [baḳ] ḥalāta baḳ
4. Varlığın yaḳ nār-ı ‘ışk-ı Ḥaḳḳ’a maḥv it zātını
Nūr-ı Ḳur’ān-ı mübīn ol mevrīd-i āyāta baḳ

²⁶ Hicr, 15/29’dan nakıs iktibastır: “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!”

²⁷ “Leyse fi cübbeti sivallah.” Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur, anlamında Cüneyd-i Bağdādî’ye ait olduğu rivayet edilen bir söz.

²⁸ “Küntü kenzen maḥfiyyen fe aḥbebtü en u’rafe”. Anlamı: “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim.” Bu hadis-i kudsi naklen sabit değilse de mutasavvıflarca keşfen sahih olduğu söylenmektedir. Bkz. Bursevi, 1290: 2-3; İz, 1969: 31).

5. Bâb-ı ilhâm-ı İlahî'de **Yetimâ** epsem ol
Hüş-der-dem eyle her dem dâr-ı [küh-i] zâta bak

[31]

[Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün]

1. Uydı hevâ-yı 'ışkıña devrân ider felek
'Aşık olup cemâliñe seyrân ider felek
2. Mîhr ü mehi elinde tutar rûz u şeb şehâ
'Aks-i ruhuña âyine iz'ân ider felek
3. Nâdân raķīb olmağa çün müste'id degil
Dünyâyı bahş ider aña hândân ider felek
4. 'Ariflere reķâbet idüp kızgımur seni
Faķr u fenâda bî-hod ü hayrân ider felek
5. 'Ummân-ı 'ışk mevcini seyr idüp **Yetim**
Girdâb-ı derd ü râhatı yeksân ider felek

[78a]

[32]

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

1. Kıl nazâr nefsiñi bil mir'ât-ı hâzretdür gönül
Ėâyetini kimse bilmez baħr-i vaħdetdür gönül
2. "Küntü kenz" in²⁹ sırrını tefhîm ider 'aşıklara
Bir 'acâ'ib nüşâ-i 'ilm-i maħabbetdür gönül
3. 'Ar u 'âdet terkidür âdâbı ehl-i hayretiñ
Tekye-i cem'iyete ehl-i melâmetdür gönül
4. Hâşr u 'addi yok tarîķ-i Hâķķ' in ey sâlik velîk
Cümlesinden toğrıdur râh-ı selâmetdür gönül
5. Ey **Yetim** esrâr-ı ekvân keşfine hürşiddür
Âsumân-ı ma'rifet necm-i haķîķatdür gönül

²⁹ "Küntü kenzen maħfiyyen fe aħbebtü en u'rafe". Anlamı: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim." Bu hadis-i kudsi naklen sabit değilse de mutasavvıflarca keşfen sahih olduğu söylenmektedir. Bkz: Bursevi, 1290: 2-3; İz, 1969: 31).

[33]

10'lu Hece Ölçüsü

1. Cümle varlıktan çün cüdâ oldum
Faqr-ı zātīye āşinâ oldum
2. Kendüm yitürdüm maḥv u fenâda
Her dârda kendim rû-nümâ oldum
3. 'Âşık olalı ol gül cemâle
Her bülbüle ben hem-nevâ oldum
4. Pervâne oldum nâr-ı 'ışkına
Dîn-i Zerdüş't'e muḳtedâ oldum
5. Her neye bakşam kendim görürem
Ṭanbûr u neyde ben şadâ oldum
6. Dīvâne miyem kendümi bilmem
Cehl içre ḳaldım çün hebâ oldum
7. Gâhî serâbım ki baḥr-i 'ummân
Nâr u türâb âb u hevâ oldum
8. Belüersiz oldı küfr ile îmân
Mezheb ü dîne pişvâ oldum
9. İsm-i **Yetîm**'e çün müsemmayam
Ben dürr-i baḥr-i ibtilâ oldum

[78b]

[34]

[Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün]

1. Cümle eşyâ var olupdur nûr-ı ḥubbullâh için
Görinen oldur temâşâ eyle Zâtullâh için
2. Her 'ademde varlığın gösterdi izhâr eyledi
Ḥubb-ı Zât'a eyledi bürhân-ı dil âgâh için
3. Cümle evşâf ile zâhir oldı insân rütbesi
Her kemâliyle zuhûr itdi Şifâtullâh için
4. Kendüye gel kendüye ey gâfil ü aḥmak yeter
Sen de gör kendi şifâtıñ vaşl-ı Zâtullâh için
5. Cümle sır sende nümâyân oldı nefsin bil **Yetîm**
Tâ bilesin sırr-ı Ḥaḳḳ'ı var olup Allâh için

[35]³⁰

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün]

1. Gönül mir'ât-ı Zât-ı Kibriyâdur
Şıfâtı dem-be-dem şüret-nümâdur
2. Gönüldür şâh-râh-ı vaşl-ı maḥbûb
Muḥibbiñ rehberi nûr-ı Ḥudâ'dur
3. Gönül gözi görür yâriñ cemâlin
Sivâ nef'i aña kuḥl-i cilâdur
4. Gönül sem'i işidür nuḥk-ı Ḥaḫḫ'ı
Lisân-ı dil bu ḫarfe âşinâdur
5. Gönül destiyle al cām-ı fenâyı
Dehân-ı dille iç ḫamr-ı liḫâdur
6. Gönül pâyıyla var bezm-i vişâle
Gönül ḫalvet-sarâ-yı dil-rübâdur
7. Gönül maḥbûbıdur ma'sûkâ hem-dem
Odur maḫrem vişâline sezâdur
8. Gönüldür Tûr-ı Mûsâ 'âşıkâna
Münâcâta maḫâm-ı dil-güşâdur
9. Şırâṭ-ı müstakîme bu gönülden
Yetimâ sâlik ol râh-ı Ḥudâ'dur

[36]³¹

Ḳaşıde-i La'î-zâde es-Seyyid 'Abdülbâkî

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün]

1. Bu nazm ehl-i sülûka kâşif-i sırr-ı emânetdür
Ki her beyti anıñ ḫandîl-i miḫrâb-ı ṭarîḫatdür
2. Anıñçün ism-i pâki *Meslekü'l-Uşşâk* olmuş kim
Bu ṭavra sa'y idenler mest-i bî-hüş-ı maḫabbetdür
3. Budur ancak şırâṭ-ı müstakîmi ehl-i vicdânıñ
Maḫabbet râhıdur 'âşıqlara me'vâsı vuşlatdur
4. Bu bir nehc-i ḫavîm-i faḫr-ı zâtîdür nazâr ḫılsañ
Anıñ her seng-i râhı la'l ü yâḫût-ı kerâmetdür

³⁰ Bu şiir, çalıştığımız mecmuada olmayıp La'li-zâde Abdülbâkî'nin *Hediyyetü'l-Müşâk* adlı eserindedir. Hazırlayanın izniyle alınan şiirin kitaptaki yeri için bkz. (Ayçiçeği, 2020: 184-185).

³¹ Bu şiir, çalıştığımız mecmuada olmayıp La'li-zâde Abdülbâkî'nin *Hediyyetü'l-Müşâk* adlı eserindedir. Hazırlayanın izniyle alınan şiirin kitaptaki yeri için bkz. (Ayçiçeği, 2020: 212-216).

5. Bu nazm-ı dil-pesendiñ nāzımı ‘Abdullāh Efendi
Ma‘ārif bahrine ğavvāş u deryāb-ı hāķīķatdür
6. Țarīķ-i Hāķķ’a sālik neş’e-yāb-ı ‘ışķ-ı Yezdānī
Kemāl-i zātınıñ bürhānı nuţķındaki hāletdür
7. Yed-i mürşidle cām-ı dilden içmiş bāde-i ‘ışķı
Bezim-gāh-ı ricālullāha maħrem ehl-i şoħbetdür
8. Füyüzāt-ı İllāhī ile ‘ışķıñ menba‘ın görmiş
Göñülde Hāķķ’ı bulmuş ķuţba irmiş ehl-i rü’yetdür
9. Bu ‘abd-i pür-ķuşūr u hāķ-pāy-ı ehl-i ‘irfān kim
Anıñ ibn-i hafīdidür yetīm ü zū-ķarābetdür
10. Murād itdim o nazm-ı pāki zeyle nuţķ idem ammā
Benim nuţķum daħı rūħ-ı şerīfinden işāretdür
11. Müsel sel cümle aķţāb-ı Țarīķ-i ‘ışķı nazm itdim
Meşāyih zikr olındı ebr-i pür-bārān-ı rahmetdür
12. ‘Avālim çün merāyā-yı kemālāt-ı İllāhī’dür
Ķuţubdur cümleyi cāmī’ ki zāt-ı Hāķķ’a şüretdür
13. Eger bir kimse ķuţb-ı vaķtı bulmayup vefāt itse
Muħaķķaķ bil anı kim meyte-i vaķt-i cehāletdür
14. Bu ķutbiyyet emānetdür ki birden bire naķl eyler
‘Acebdür iktisāb olmaz ezelden bir ‘ināyetdür
15. Ridā vü hırķa vü tācı vü tekşir-i ‘ibādātı
Delil olmaz kemāl-i zāta bunlar ħüsni şüretdür
16. Nişān-ı ķuţb-ı vaķtı dilde bul ħalka su‘āl itme
Eger maķbül olursañ rehberiñ cāndan maħabbetdür
17. Seni reddeyler ise cümle ‘ālem müttefik olsa
Saña vaşf itseler görseñ derünuñ pür-‘adāvetdür
18. Muħaşşal dilde zāhirdür anıñ maķbül ü merdüda
Göñül āyinedür redd ü ķabüli iki şüretdür
19. Biri nūr-ı cemālidür biri nār-ı celālidür
Biri İmān-ı Aħmed’dür biri bu cehl-i ħılķatdür
20. Kemāl üzre Muħammed zāhir oldı cümle ekvāna
Yine mü’min ü kāfir zad zuhūr itdi ne ħikmetdür
21. ‘İnāyetdür Țaleb ‘abd-i ħulūs āşāra Mevlā’dan
Arar bulur efendisini ‘abdiyyet vesāteettür

22. Muḥammed oldu bedrû'l-leyl "Sübḥânellezî esrâ"³²
Mükahḥal kühl-i "mâzâğa'l-başar"³³la ehl-i rü'yetdür
23. Anıñ zâtıdur ancak 'illet-i ğâ'yye-i 'âlem
Zuhûri ekmeliyyet üzredür ḥatm-i risâletdür
24. Anıñ vârişleri aqṭâb-ı 'âlem vâḥiden vâḥid
Birin şavır üzre zâhir oldılar hâdî-i ümmetdür
25. Saña taqrîr idem bir bir müretteb cümle aqṭâbı
Eşahḥ-ı kavlı ile esmâları böyle rivâyetdür
26. Çü kuṭbiyyet zuhûri Ḥazret-i Ḥatm-i Risâlet'den
'Ali'ye intikâl eyledi ol ḥatm-i velâyetdür
27. 'Ali'nden de Ḥasan kim Başra'nıñ bedr-i münîridür
Bu şırta mazḥar oldu nüktedân-ı mazḥariyyetdür
28. Ḥasan'dan da Ḥabîb'e intikâl itdi kemâlâtı
Ḥabîb'in vârisi Dâvud-ı Tâ'î'de emânetdür
29. Gelüp Dâvud-ı Tâ'î'den bu sır Ma'rûf-ı Kerḥî'ye
Serî'nüñ hem Cüneyd'ün dillerinde nûr-ı vaḥdetdür
30. Daḡı Mimşâd ile hem-ser Muḥammed Aḡmed-i Esved
Şadefdür Dînever şehri bu üç dürr-i velâyetdür
31. Vecîhü'd-dîn-i Kaḡî ḡakimü'l-ekvân olup andan
Ḥilâfet Bü'n-Necîbe Ḥazret-i Ḥaḡ'dan inâyetdür
32. Ki andan Kuṭb-ı dîn-i Ebherî'de zâhir oldu nûr
Anıñ da sırrı Rükniiddîn Sücâsî'de vedî'atdür
33. Şihâbüddîn-i Tebrîzî Cemâlüddîn-i Tebrîzî
Hem İbrâḡim-i Geylânî ki envâr-ı ḡaḡîkatdür
34. Şafiyüddîn ü Şadrüddîn 'Alâ'üddîn'e geldikde
Tamâm oldu ricâlullâh-ı Fâris Rûm'a hicretdür
35. Ebü Ḥâmid ki şöhr-i Aḡsarây'ın âfitâbidür
Ḥilâfet Ḥacı Bayram sırrına andan mürüvvetdür
36. Anıñ nûrı Emîr Sikkîn'de zâhir iken ammâ
Buṭun oldu cihân içinde ol ehl-i melâmetdür

³² İsrâ, 17/1'den nakıs iktibas: "Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."

³³ Necm, 53/17'den nakıs iktibas: "Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı."

37. Bunuñ sırrına vâriş İbn-i Yâmîn-i Ayâşî'dür
Ki andan Pîr 'Ali-yi Aqsarâyî ehl-i bî'atdür
38. Bunuñ ferzendi İsmâ'îl-i Ma'sûkî Efendî'dür
Yüzinden Sârbân Aḥmed çerâğ-ı nûr-ı vahdetdür
39. Hüsâmüddîn ile Bâlî Efendi rihlet itdikde
Cenâb-ı Ḥazret-i İdrîs 'Alî sulṭân-ı milletdür
40. Anıñ ser-devleti naql eyledi Hâcı Kabâyî'ye
O daḥı Bişri tebşîr eyledi sâhib-şehâdetdür
41. Anıñ sırrı da Hâşim'de zuhûr itdi buṭün üzre
Ki andan Ḥazret-i Seyyid 'Alî ehl-i inâbetdür
42. Anıñ da sırrı hem-nâmında zâhir oldı bir müddet
Ki ol burc-ı necâbet üzre bedr-i ekmeliyyetdür
43. O daḥı 'azm-i ravzat-ı cinâñ itdi şehîd oldı
Bilinmez şimdi ol sırr-ı velâyet câhiliyyetdür
44. İlâhî sen hidâyet eyle şâhib-vaḳti izhâr it
Ḳulüb-ı mü'miniñ ihyâ ola rûz-ı Ḳıyâmet'dür
45. Ḥudâvendâ Yetîm'e bildür ol zâtı meded eyle
Eger cehl üzre ḳalursa anıñ kârı ḥasâretdür
46. Meded-kârâ 'inâyet eyle düşmiş ḳullarıñdandur
Delâlet eyle maḳşûda ṭaleb-kâr-ı 'inâyetdür
47. Muḥammed Muşṭafâ vechinde zâhir nûra îşâl it
Ki ol ḥatmi'r-rusüldür ümmete kân-ı şefâ'atdür

Sonuç

Lâ'lîzâde Abdülbâki, 18. yüzyılda yaşayan, Bayrâmî-Melâmî tarikatı mensubu, âlim ve mutasavvıf bir şairdir. Yirmiden fazla eseri olup hemen hepsinde tasavvufî konulara ağırlık vermiştir. Özellikle büyük dedesi Sarı Abdullah Efendi'nin *Meslekü'l-Uşşâk* adlı kasidesine yazdığı zeyl ile bilinmektedir.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Şeriyeye, no. 1023'te kayıtlı 97 varaklı bir mecmuanın 70b - 78b varakları arasında Lâ'lîzâde Abdülbâki'ye ait şiirler tespit edilmiştir. Lâ'lîzâde Abdülbâki'nin şiirleri, 8 varaklık bir hacme sahip olup toplamda 34 adet şiirden oluşmaktadır. Şiirlerden ikisi hece ölçüsüyle diğerleri aruzun farklı kalıplarıyla yazılmıştır. Şiirlerden ikisinde dü beyt, birinde kıta ve diğerlerinde gazel nazım şekli kullanılmıştır. Şiirlerinin ana temasının tasavvufî aşk olduğu ve şiirde kullanılan kelime, terkip ve mazmunların da bu çerçevede olduğu açıkça görülmektedir. Didaktik bir üslubun hâkim olduğu ve sanat kaygısının olmadığı şiirlerde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, Arapça, Farsça kelime ve terkiplere de yer verilmiştir. Aruz ölçüsünü başarıyla kullandığı söylenebilen şairin şiirlerinde bazı aruz kusurları da görülmektedir.

Ta'lik hattı ve "Yetim" mahlası ile yazılan bu şiirlerden yukarıda bahsi geçen tezkire ve biyografik kaynaklarda söz edilmediği ve şiirlerin daha önce hiçbir yerde yayımlanmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile söz konusu şiirler şekil ve muhteva bakımından incelenmiş, şiirlerin transkripsiyonlu metni verilmiş ve Lâ'lizâde Abdülbâki'nin şiirleri ilim âlemine tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- ÜNAL, Mehmet (2014), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yetimi-lalizade-abdulgabi> (E.T. 30.11.2022).
- AKKAYA, Zeynep (2009), *Lâlizâde Abdülbâki'nin Hediyeetü'l-Müştâk İsimli Şerhi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2020), *Hak Aşıklarına Rehber Hediyeetü'l-Müştâk*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2014a), "Sarı Abdullâh Efendi (Ö. 1661)'nin Meslekü'l-'Uşşâk Kasidesi ve La'li-Zâde Abdülbâki (Ö. 1746)'nin Zeyli", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/3 Winter 2014, p. 189-211, ANKARA-TURKEY.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2014b), "Klâsik Türk Edebiyatı'nda Şerh Geleneği ve La'li-Zâde Abdülbâki (Ö. 1746)'nin "Meslekü'l-'Uşşâk" Kasidesini Şerhi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Cilt: 7 Sayı: 32 Volume: 7 Issue: 32.
- AZAMAT, Nihat (2003), "La'li-zâde Abdülbâki". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 27. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 90-92.;
- BANARLI, Nihad Sami (1983), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C. 2. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay. 749-750.;
- BURSEVİ, İsmail Hakkı (1290), *Kenz-i Mahfi*. İstanbul: Hacı Mustafa Efendi Matbaası, 1290.
- ÇAKMAKTAŞ, Büşra (2010), *La'li-zâde Abdülbâki'nin Mebde' ve Meâd Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- el-Beyhakî, A. (1993), *el-Esma ve's-sıfat*, I-II, Cidde: Mektebetu's-Süvâdi.
- ENÖNLÜ, Haluk (2019), *La'li-zâde Abdülbâki Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, SBE.
- ER, Şaban (2015), *Melâmîlik ve Osmanlı Devri Melâmîleri*, İstanbul: Kutup yıldızı Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1992), *Melâmîlik ve Melâmîler*. İstanbul: Gri Yay.
- İPEKTEN, Haluk (2016), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- İZ, Mahir (1969). *Tasavvuf*. İstanbul: Rahle Yay.
- La'lizâde Abdülbâki, *Divançe-i Yetim*, Millet Yazma Eserler Ktp., Ali Emiri Şry., nr. 1023, vr. 75-83.
- MUSLU, Ramazan (2004), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*. İstanbul: İnsan Yay.
- Müstakîm-zâde Süleyman Efendi. *Menâkib-i Melâmiye-i Şettâriye-i Bayramiye*. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa. No: 1164.
- SOLMAZ, Süleyman (2016), *Tasavvufta Ulaşılması Gereken Bir Mertebe: El-Fakru Fahri ve Eski Edebiyatımıza Yansımaları. Uluslararası Hacı Bacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2*. Ankara: Anıl Mat. 115-133.
- ŞAHİN, Haşim (2005), "Eyüp'te Bir Melâmî Lâ'lizâde Abdülbâki Efendi". *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IX*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yay. 224-231.
- TUMAN, Mehmet Nail (1949), *Tuhfe-i Nâilî*. C. 2. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay. 1212.
- ÜNVER, N. (2002), "Yetim". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yay. 618-619.
- YAVUZ, A. Fikri, İsmail Özen (hzl.) (1972), *Bursalı Mehmed Tahir Osmanlı Müellifleri*. C. 1. İstanbul: Meral Yay.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi (1979), *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 8, İstanbul: Eser Neşriyat.
- YUVALI, Abdülkadir, Ali Aktan (hzl.) (1996), *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî*, C. 3, İstanbul: Sebil Yay.
- YÜCEL, Ayşe (1988), *Lali-zade Abdülbaki Efendi'nin Menakıb-ı Melamiyye-i Bayramiyyesi (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.